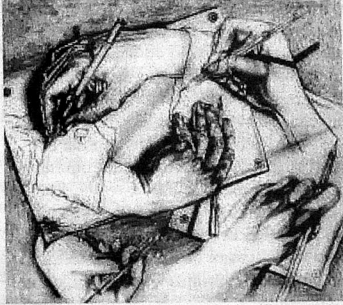

YAZIYA POZU YOXDUR

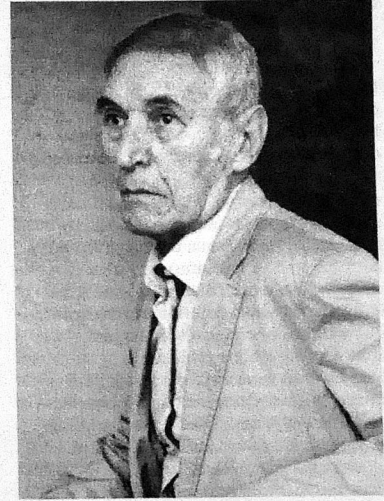
“...İNDİ ORDAN SƏRNIŞINI TÜRK OLMAYAN QATARLAR KEÇİR...”

Bu dəfəki qonağımız köhnə “qobustan”çı, indisə “Oğuz eli” qəzetinə qovuşuq “Yazıçı” buraxılışının baş redaktoru, yazıçı Azər Abdulladır

Azər Abdulla 1940-cı il aprel ayının 1-də Lök kəndində doğulub. Sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin dil-ədəbiyyat şöbəsini bitirib. “Azərbaycan məktəbi” jurnalında korrektor, “Mədəni ticarət” qəzetində ədəbi işçi, “Qobustan” toplusunda texniki redaktor vəzifələrində çalışıb.

Daha sonra “Nazim Hikmət və Azərbaycan” mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə eləyib.

Yazıcının “Bir durna qatarıyıq”, “Gedirəm gündoğana”, “Səni gözləyirəm”, “Bəyaz çiçəklər”, “Oyun”, “Qəmərli-dən keçən qatar”, “Pədəşə” kimi bədii-publisist kitabları onu ədib kimi tanıtdırıb...

- Xoş gördük. Əhvalımız necədir?

- Xoş günlər, xoş illər, xoş ömrünüz olsun.

Şükür Allaha! Ovqatım Azərbaycanımızın əhvalı - ovqatı kimidir.

- “Oğuz eli” qəzetinin “Yazıçı” xüsusi buraxılışının baş redaktorusunuz. Adından da görüldüyü kimi buraxılış xüsusi təyinatlıdır. Belə bir buraxılışın yaranma zərurəti və sizcə istədiyiniz “portret”i yarada bilərsinizmi?

- Ömrümün bu çağınacan harda və necə fəaliyyət göstərməyimə baxmayaraq özüm

Levin Kozlov, yəni “qobustan”çı, indisə “Oğuz eli” qəzetinə qovuşuq “Yazıçı” buraxılışının baş redaktoru, yazıçı Azər Abdulladır

Yenə gəldik yolun sonuna. Bu aksiyomadır, çünki ömür dediyimiz bir tərəfli yoldur. Yazıya pozu olsaydı, geri qayıtmaq mümkün olardı.

ədəbiyyat adamı hesab edirəm. Yazıçılara, ədəbiyyatçılara həsr olunmuş buraxılışlar ədəbiyyata xidmətin bir formasıdır. Buraxılışın hər bir nömrəsi azacıq da olsa şairlərimizi, yazıçılarımızın həyat və yaradıcılığını daha ətraflı, daha geniş tanıtmaya xidmət edir.

Fikir verməyinizə buraxılışda qırx-əlli, bəzən də daha çox imza olur. Sıxılmış cümlələrlə hər kəs sənətcini öz baxış bucağından açmağa, izah etməyə çalışır. Öncədən "bacarıqca qısa yazın" xəbərdarlığı verildiyindən müəllif, artıq istərdən, cümlələrdən arınaraq, demək istədiyi fikrin cecədən sıxılmış şirəsinə vermək zorunda qalır. Bəzən bir cümlənin daşdığı məna yükü bir hekayənin verdiyi informasiyadan, effektə üstün olur. Sualınızın son hissəsi barədə... Neçə-neçə dəyərli buraxılışımız olsa da, yenə də özümü o qədər rahat hiss etmirəm. Niyə? Fikir verirsinizsə,

buraxılışların hamısında şair, yazıçıların istedadına, səxavətinə, mərdanəliyinə, cəsarətinə, qeyrətinə, gözəlliyinə... gün işığı düşür, güzgü tutulur. Ancaq yaxşı, gözəl təəffürləri göstərilir, özü də bəzən şişirtməylə... Belə çıxır ki, bizim şairləri, sənətciləri Tanrı qüsuruz yaradır. Ancaq tarifi!

Mənə haqlı olaraq "buraxılışlarımız bəy tərifinə oxşayır" deyərək irad tutanlar da olub. İrad tutanlara demişəm, sizə də deyirəm - mənə məqsədim sənətcini olduğu kimi, sözsüz ki, etika, abır-həya çərçivəsində oxucuya çatdırmaq olub. Ərkim çatan yaşadığımdan buraxılış hazırlayanda bir neçəsini razılaşdırmaq, dilə tutmaq istədim, gəl sənətlə bağlı buraxılış daha maraqlı, daha səmimi, daha təbii formata hazırlayaq,

dedim. Birisi "Bu eksperimenti mənimlə başlamaq istəyirsiniz?", başqası "Yox, yox, lazım deyil!", digər biri "sən necə dostsan, ay ötüb, il dolanıb, bəzəmdə bir yaxşı iş görmək istəyirsiniz... dost var, düşmən var, ailə var..." deyiblər.

- **Sizə, biz niyə tənqiddə hazır deyilik?**
- Məmləkətin ab-havasından, suyundan yoxluğumuzdan - nədənsə, mən də bilmirəm. Dediym adamlar Tolstoyun, Dostoyevskinin, Çaykovskinin, Tomas Mannın, Bomarsenin, Heminqueyin, Nazim Hikmətin həyatından xoruz səsi eşitmədiyi əcaib faktlar söyləyirlər. Ancaq özlərinin simic, qorxaq, yarınan, qışqanc, riyakar, satqın xüsusiyyətlərini mətbuata çıxarılmasına faciə kimi baxırlar. Nəhayət, Azərbaycanda mənim istəyimlə razılaşan bir nəfər tapıldı. Dedi ki, ürəyini istədiyi kimi hazırlaya bilərsiniz.

- **Kim idi o cəsarətin sahibi?**

- Tofiq Abdin. Ancaq həyaf, onun sağlığında maliyyə dəstəyi olmadığından layihə baş tutmadı. Dünyasını dəyişəndən sonra Anar bəyə dedik, sağ olsun, dərhal maliyyə məsələsinə boyun oldu. Ancaq Tofiq özü bu dünyada olmadığından, necə deyərlər, məzari soyumamış dediyim variantda buraxılış hazırlamağa ürəyimi gəlmədi.

- **Ancaq ələ hesab edirəm ki, Tofiq Abdinin yubileyi ilə bağlı (60 illiyində) "Azərbaycan" jurnalında çap etdiyiniz portret yazısında siz öz layihəni gerçəkləşdirmisiniz. Etiraf edirəm bizim mətbuata sizin o yazınıza qədər, sənətcini bu qədər real, təbii, həm səmimi, həm də, "qəddarlıqla" əks edən bir yazıya rast gəlməmişdim. O yazının ab-havasını sonralar gənc şair-yazıcı, publisistlərin yaradıcılığında**

hiss elədim. Maraqlıdır, Tofiq Abdinin özü o yazını necə qəbul etdi?

- O yazıdan sonra qələminin gücünə, ədəbi zövqünə inandığım neçə-neçə adamdan zənglər gəldi, məni alışıqladılar. Ancaq Tofiqdən uzun müddət səs çıxmadı. Mən zəng edib rəyini soruşanda "Oxumamışam, ancaq yazını tərifləyirlər" - dedi. Bir həftədən sonra yenə zəng elədim. Yenə dedi ki, oxumamışam. Dedi, Tofiq, son artıq orijinallığını, bənzərsizliyini, təbiiyyətini itirirsən. Oxumusan, görünür incimisin... Oxumamınsa oxu. Oxuyub görəcəksən ki, Azər Abdulla bu yazısıyla mətbuatda heç kimə bənzəməyən, publisist kimi tanınan Tofiq Abdini ötürüb keçib...

Bir həftədən sonra soruşdum ki, nə oldu Tofiq, qışqaca cavab verdi: "Hə, yaxşı yazıdı". İncisə də bu yazını bəyəndiyini hiss etdim. Sonralar biz bir-birimizə daha yaxın, daha sayğılı olduq.

- **Özünü hansı ədəbi nəslin nümayəndəsi hesab edirsiniz?**

- Özümü yaşca 60-cılar, yaradıcılıq və az-çox tanınmaq baxımından 80-90-2000-ci il ədəbi nəslinin nümayəndəsi hesab edirəm.

- **Nəsr əsərləriniz çox bəyənilir. Ancaq tənqidçilərin hesabət xarakterli "Ədəbi yekunlar"ında yazar nəsildeşlərimizin arasında adınıza o qədər də rast gəlinmir. Bu nədən doğur? Ola bilsə ki, yetərinə təbliğ olunmursunuz?**

- Bu sorğunuza nə qədər səmimi cavab versəm belə, qeybət kimi səsənlə bilər. Bu sorğunu tənqidçilərə ünvanlasanız daha ədalətli olar.

- **Əsərləriniz daha çox təhkiyə üzərində qurulur. Şeirdən gəlmə emosiya və həssaslıq**

özünü biruzə verir. Şeir spontanlığı sevir. Sizə, nəsrə necə, spontanlıq uğur gətirir mi?

- Yazıma verdiyiniz dəyərə görə təşəkkürlər. "Spontan" məsələsinə gəlincə, nəinki şair, yazıcı, rəssam, bəstəçi, balerina və yaxud eyni obrazı dönə-dönə oynamış - yaratmış artistdə, hətta yer qazan fəhlədə, xörək hazırlayan aşbazda, ev xanımında gözənilmədən "spontan" dediyin ruh yüksəkliyi, ovqat, gözənilmədən aşub-daşma olayı baş verə bilər. Bu obyekt işıqlamı, havaylamı, qorxuylamı, rəngləmi gəlir, sirlili bir məsələdir mənim üçün.

- **"Mismar" hekayəsində insan psixolojisinin dərinliklərini, çoxsaylı qatlarını təsvir etmişiniz. Ziya surətini ham da avtobiografik obraz hesab etməklə olarmı?**

- Bütün bədii obrazlarda, lap təbii təsvirində belə müəllifdən bir işartı, bir nişanə olmalıdır. Çünki sözlər, cümlələr, hissələr, duyğular, yaşantılar yaradıcı adamın qəlbindən, beynindən, ruhundan axıb gəlir.

- **"Qəmərliyə keçən qatar" hekayənizi qələmə alarkən "erməni xisləti" hələ çoxları üçün açılmamışdı. Amma siz pafossuz, hay-küysüz o xisləti çox inco şəkildə açıb ortaya qoydunuz. Bunu bir sosial sifariş kimi başa düşmək olarmı? O zaman qonşularla "dost" idik. O tərəfdən belə bir xəyanətin olacağını gözləyirdiniz mi?**

- Sonuncu "Kəpənək bayramı" adlı nəsr kitabımda beş yazının beşində də erməni - türk münasibətlərindən bəhs edilir. 1915-ci ildən bu yana üç dəfə qaçqınlıq həyatı yaşamağı olmuşuq. Nəne-babalarımızdan eşitdiklərim, onlardan da öncə qan yaddaşıyla ötürülən duyğu və hissiyyatdan, iyimi iki il erməni əhatəsində yaşadığımdan,

onların xarakteri barədə kifayət qədər anlayışım var.

Bu iki xalqın insanlarıyla bağlı yadımda qalan olmuşları, əhvalatları qələmə alanda müqəddəs sözün xətrinə ədalətli olmağa çalışmışam. Məni, iyrənc erməni tipləriylə yanaşı, xarakterlərində iynənin ulduzu boyda işıq gördüyüm "yaxşı erməni" obrazını da yazıma gətirməkdən çəkinməmişəm. "Yaxşı erməni" ifadəmə görə mənə qınayanlar, lap söyənələr ola bilər. "Qanlı 20 yanvar" zamanı bəli iki erməni (Q. İ. Petoyan və Dorentev Qeorgi Rantoviç) yada salmaq istəyirəm. Bakının ayrı-ayrı rayonlarında bir-birindən xəbərsiz yaşayan bu adamlar özlərinə qəsd edəblər. İntihardan qabaq yazıblar (özlərini xətti olduğuunu Moskvadan gəlmiş ekspert təsdiq edib): "ermənilərin uzun müddətdən bəri türklərin başına gətirdikləri haqsız, nalayiq hərəkatlərdən xəcalət çəkdiyimə görə özümü öldürürəm".

("Kəpənək bayramı. Sağalmayan yaralar" səh. 182.) Belə ermənilər çox olmasa da az da deyillər. Yazıqlar olsun ki, belə ermənilər daşnak erməni qaragürhunun qorxusundan bəzən susur, yaxud qorxularından istəmədən həmin sovinist qaragürhün iradəsinə tabe olurlar.

Erməni ideologiyasının əsası yalan, şişirtmə, böhtan, torpağa hərislikdən ibarətdir. Bu düşüncə zaman-zaman uşaq bağçasından ali məktəbəncə səviyyəsinəncə insanları bəyənə yeridildiyindən həmin yalanlar, illər ötürkə, sonralar gerçəyə döndərilir. Düşünəndə ki, erməninin boynundan tutub türkü qarşı itələyən qüvvələr var, onda adamm erməniyə də yazığı gəlir.

- **"Qəmərliyə keçən qatar" hekayəsində,**

eləcə də bir çox əsərlərinizdə yurd yerinə sevgi, eyni zamanda həsrət duyğusu məhrətlə öz bədii həllini tapıb. Yurd yeri nədir sizin üçün? Qəmərliyə yəndə də qatarlar keçirmi?

- Yurd yeri mənim üçün elə yazdıqlarımdır. Qəmərli - ermənilərin macal tapıb dəyişmədiyi yurd yerlərindən biriydi. İndi ordan sənişini türk olmayan qatarlar keçir...

- **Hansı ədəbi cərəyanı yaradıcılığınız üçün doğma hesab edirsiniz?**

- Məncə bütün cərəyanlar ötür keçəndir. Ədəbi bədii cərəyan - gözəl yazmaqdır.

- **Sizin üçün nəsr yazmağın əsas qızıl qanunu hansıdır?**

- Özündə istedad duyan üçün yorulmadan, inadla çox yazıb çox oxumaqdır.

- **Oğlunuz Alpay Azər də nəsrə məşğuldur və müasir gənc yazarlar arasında seçilən imzalarından hesab olunur. Yəqin ki, bir ata, həm də bir yazıcı kimi onun yaradıcılığına təsiriniz də yox deyil. Nəsrinizdə nə kimi oxşarlıq, yaxud nə kimi fərq var?**

- Gəlin bu sualınıza da tənqidçilərə, ədəbiyyatşünaslara ünvanlayaq. Birce onu deyə bilərəm ki, mənim yazdığım Alpay, Alpayın yazdığını da mən yaza bilmərəm.

- **Kitablarınız satılırmı?**

- Kafkanın ilk kitabıyla müqayisədə mənimki daha çox satılır. (zarafat!)

- **Həyatını ədəbiyyata bağlayan bir yazar olaraq necə dolanırsınız? Ədəbiyyat bu gün müəllifini dolandırmaq gücünə malikdir mi?**

- İştahımın tük aparan çağlarını yola verib gəlmiş adamın iştahdan kəsildiyi vədəsində dolanmağa nə var ki... Bütün zamanlarda yazdıqlarımın, yaratdıqlarımın hesabına dolanan sənətcilər barmaq hesabı olub.

- Sizcə, müasir Azərbaycan nəsrini modern dünya nəsrinə nə dərəcədə yaxındır? Məsələn, sizin hansı əsərinizi dünya ədəbiyyatına təqdim etmək olar?

- Dediğiniz dərəcənin ölçüsü 100 xətlə şkalalıdırsa, Azərbaycan nəsrində 100 şkala gücündə xeyli əsər var. Tanınmış ədiblərimizin adını çəkməyə ehtiyac yoxdur. Çox az oxucu və yazıçıdan başqa ədəbi mühitin yetərinə tanımadığı Əli Həsəni adlı bir yazıçı var, onun ən azından beş hekayəsini götürüb dünyanın istənilən ölkəsinə çəkinmədən aparardım. Özümlə bağlı nə deyim...

Hamı eləcə "Qəmərli-dən keçən qatar"dan danışır. "Söz havası", "Gül yağışı", "Mismar" hekayələrimi, "Su qohumluğu" esemi dünyanın istənilən ədəbi-bədii jurnalına təqdim etmədən göndərirdim.

- Azər müəllim, siz bir müddət "Qobustan" jurnalında çalışmışınız. Necə idi o illərin "Qobustan"ı?

- O illərin "Qobustan"ı mənim ömrümün çiçəkli, yamaşıl dövrüydü. O illərin "Qobustan"ını al-əlvan boyalı, səslə, dadlı yuxu kimi xatırlayıram. Qapalı sovet rejimində "Qobustan" incəsənət dərgisi demokratik mühiti olan bir yamaşıl adaydı. Dərgidə Vidadi Paşayev, Tofiq Abdin, Yusif Əliyev (üçünə də Allah rəhmət eləsin) kimi səriştəli yaradıcı işçilər vardı. Dərginin və kollektivin yaradıcısı, ona can, qan, ruh və yön verən, adı, şöhrəti, soracağı başqa ölkələrdən gələn gənc və gənc yaşında ağsaqqal, müdrik statusunu qazanmış Anar bəy idi, şükürlər olsun ki, bu qənimət sənətçi bu gün də yaşamaqdadır.

Kompütersiz, internetsiz dövrdə

"Qobustan" dərgisi Azərbaycan, SSRİ və eləcə də dünya xalqlarının incəsənət və mədəniyyətini öz səhifələrində layiqincə əks etdirirdi. Dərginin hər sayı mənəvi dəyər kimi sevilə-sevilə, əldən-ələ ötürülürdü. Respublikada bir "Qobustan" ovqatı, bir "Qobustan" havası vardı.

- Anarın adını çəkdiyiniz, "Yazıçı" buraxılışında rəssamların Anar müəllimlə bağlı çəkdiyi portretləri xatırladım... O portretlərin sırasında sizin də imzanızı gördüm. Sizin də rəssamlığınız varmı... Rəsmilə nə zaman məşğulsunuz?

- Yox, hayıf ki, rəssam deyiləm. ancaq hərdən rəssamları yamsılayıram. Orta məktəbdə oxuyarkən coğrafiya müəllimi bizə ölkələrin, dənizlərin, qitələrin şəklini çəkməyi tapşırırdı. Mənim payıma Afrika qitəsi düşdü. Birinci yeri qazandım. Həvəslənib Leninin portretini baxıb köçürdüm. O qədər təriflədilər ki, havalandım.

Karandaşla baxıb köçürməklə balaca bir albomu şəkillə doldurdum. Rəssamları yamsılamaq ikinci dövrüm "Qobustan" illərində olub. Yenə də karandaşla çəkirdim. Bağlarda, çimərlikdə oturub adamları gizlicə dəftərcəmə köçürürdüm. Yad adamların mənə rəssam gözüylə baxmağından fərəhlənirdim. Bu həvə də dəniz dalğası kimi gəlib üstümdən keçdi. Yuxarıda

"Spontan" sözünü işlətdik. Bax bu ilin may, iyun ayında, gözlərimin zəiflədiyi bir vaxtda, gözləmədiyim bir məqamda həmin dalğa mənə yenə çulğadı, rəssamları yamsılamaq... Çəkərək, yaradaraq deməyə ona görə cürətəm çatmış ki, rəssamlıqda işiq - kölgə, perspektiv - məsafə deyilən adi elementar qaydaların öhdəsindən gələmmirəm. Tələm-tələsik karandaşla otuzə yaxın portret çəkdim. Ortağa çıxarmağa layiq bilməsəm də onların arasında bəyəndiyim bir neçə iş var.

- Ənənəvi də olsa, hazırda üzərində işlədiyiniz əsər, yaxud yaradıcı planlarınız...
- "Cığır" adlı romanımı bitirməyimə az qalıb. Yeni nəsr kitabımı çapa hazırlayıram...
- Çox sağ olun! Sizə "Qobustan" jurnalından uğurlar arzulayıram.

Söhbətəşdi: **Narngül**

